

Література:

1. Буянова Н. В. Образовательные технологии в проф.школе / Н. В. Буянова, Н. Н. Михайлова// Инновации в проф.школе. – М. : НИИРПО, 2008. – 56 с.
2. Горбатюк Р. М. Формування творчих здібностей у студентів педагогічного університету / Р. М. Горбатюк // Педагогічний дискурс : зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький : ХГПА, 2013. – Вип. 14. – С. 129-134.
3. Чошанов М. А. Дидактика и инженерия / М. А. Чошанов – М. : БИНОМ, Лаборатория знаний, 2011. – С. 22-26.
4. Климов В. П. Версии и принципы дизайн-образования / В. П. Климов // Функционирование колледжа как единого учебно-научно-производственного комплекса: сб. науч.матер.конф. – М. : ООО«АвтоПринт», 2010. – С. 76-77.
5. Штейнберг В. Э. Дидактический дизайн: теория и технология [Электронный ресурс] / В. Э. Штейнберг. – 2011. – Режим доступа к ресурсу: http://www.oprb.ru/data/partner/6/message/51kxadU2_3055.pdf.
6. Вахтина Е. А. Дидактический дизайн как механизм реализации теории социального конструктивизма в инженерном образовании / Е. А.Вахтина // Фундаментальные исследования.– Ставрополь: СГАУ – 2011. –№ 3. – С. 13-19.
7. Чирва О. Ч. Педагогічний дизайн як стратегія становлення проектної культури дизайнера / О. Ч. Чирва. // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура. – 2013. – № 3. – С. 51-53.
8. Луцик І. Б. Особливості вивчення дисципліни «Інформаційні машини і кібернетичні системи» / І. Б. Луцик // Інформаційні технології в професійній діяльності: Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції / І. Б. Луцик. – Рівне: РВВ РДГУ, 2015. – С. 160-161.

УДК 371.13 (4)

T.B. Gordienko, m. Nizhn, Ukraine / T. Hordiyenko, Nizhyn, Ukraine
e-mail: tanzaniya@list.ru

СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ УМІНЬ У КОМПЕТЕНТНІСНОМУ ВИМІРІ

Анотація. За час навчання у ВНЗ студенти мають оволодіти системою найважливіших психолого-педагогічних і предметних знань, умінь і навичок, які б забезпечили кваліфіковане виконання професійної діяльності. У статті подається розмаїття визначень професійних умінь через призму компетентнісного підходу. Професійна компетентність оцінюється рівнем сформованості професійно-педагогічних умінь. Це свідчить про те, що професійна підготовка вчителя спрямовується на якісно інший характер результатів навчання. Педагогічні уміння вчителя розглядаються як важливий компонент педагогічної діяльності, а їх формування як основну частину системи професійно-педагогічної підготовки. У зв'язку з цим виправданий є підвищений інтерес дослідників до проблеми формування професійно-педагогічних умінь. У педагогічній психології, загальній дидактиці і методиках окремих дисциплін багато уваги приділяється проблемам формування у студентів умінь і навичок. Поняття «уміння» визначаємо як синтетичну властивість особистості володіти гнучкою системою усвідомлених, цілеспрямованих, узагальнених, взаємопов'язаних розумових і практичних дій, що ґрунтуються на здібностях, знаннях і навичках, і дозволяють успішно виконувати діяльність у змінних умовах. Відповідно поняття «педагогічне уміння» визначаємо як володіння гнучкою системою усвідомлених, цілеспрямованих, взаємопов'язаних розумових і практичних дій, які дозволяють учителю успішно виконувати навчально-виховні функції в умовах, що змінюються.

Ключові слова: уміння, знання, навички, педагогічні уміння, компетентність, професійна компетентність, педагогічна майстерність, педагогічна діяльність.

Essence pedagogical ability in competency measurement

Annotation. During training at the university, students must master key system of psycho-pedagogical and subject knowledge and skills that take to ensure qualified performance of professional activities. The article deals with a variety of definitions of professional skills through the prism of competence approach. Professional competence is assessed level of formation of professional pedagogical skills. This suggests that teacher training is directed to a different character learning outcomes. Pedagogical skills of teachers are seen as an important component of educational activities, and their formation as the main part of the system of vocational and educational training. In this regard, justified an increased interest of researchers to the problem of formation of professional and pedagogical skills. In pedagogical psychology, general didactics i methods of individual disciplines much attention is paid to the problems of formation of students' skills i skills. The concept of «ability» defined as synthetic property of the individual have a flexible system of conscious, purposeful, generalized interconnected thinking and action, based on abilities, skills and knowledge, and to successfully perform operations in variable environments. Under the concept of «pedagogical skills» defined as the possession of a flexible system of conscious, purposeful, related mental and practical actions that allow the teacher to successfully carry out teaching and educational functions in a changing environment.

Key words: ability, knowledge, skills, pedagogical abilities, competence, professional competence, pedagogical mastery, pedagogical activity.

Постановка проблеми. Вирішення складних завдань, що стоять перед школою, об'єктивно вимагає істотного покращення професійної підготовки вчителів

у системі вищої педагогічної освіти. Загальновідомо, що у зміст професійно-педагогічної підготовки студентів входять світогляд педагога, професійні якості

особистості; певна система знань, якими повинен володіти педагог; система умінь у основних видах діяльності; система умінь у галузі засвоєння знань і формування якостей особистості; контроль за процесом власної діяльності і діяльністю учнів, аналіз результатів діяльності та ін.

Аналіз попередніх досліджень. У педагогічній психології, загальній дидактиці і методиках окремих дисциплін багато уваги приділяється проблемам формування у студентів умінь і навичок. Розкриттю закономірностей генезису навчальних умінь, навичок, формуванню їх сприяли теоретико-методологічні праці психологів П. Гальперіна, В. Давидова, А. Леонтьєва, Н. Талізінної, В. Чебишевої, педагогів С. Батишева, М. Скаткіна, Е. Мілеряна, Д. Тхоржевського, С. Шапоринського.

Значний вклад у вирішення проблеми формування умінь і навичок зроблено теоретико-методологічними дослідженнями Ю. Бабанського, Е. Ільїна, Г. Лернера, М. Махмуртова, Л. Новікової.

Мета статті. Метою пропонованої статті виступає теоретичне обґрунтування визначення сутності педагогічних умінь, як основного показника педагогічної майстерності та професійної компетентності вчителя.

Виклад основного матеріалу. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначається, що оновлення її цілей і змісту, модернізація структури та організації має здійснюватися на засадах компетентнісного підходу. Це свідчить про те, що професійна підготовка вчителя спрямовується на якісно інший характер результатів навчання: формування пізнавальної самостійності, впевненості у власних можливостях, уміння застосовувати знання у процесі прийняття рішень, підвищення функціональної і загальнокультурної обізнаності.

Професійно-педагогічна компетентність, за словами Н. Кузьміної, – це здатність педагога перетворювати спеціальність, носієм якої він є, у засіб формування особистості з урахуванням обмежень і приписів щодо навчально-виховного процесу відповідно до вимог педагогічної норми, в якій він здійснюється; це сукупність умінь педагога як суб'єкта педагогічного впливу особливим чином структурувати наукове і практичне знання з метою кращого вирішення педагогічних завдань [3, с. 89].

А. Маркова розрізняє у професійній компетентності учителя два аспекти: процесуальний (педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, особистість учителя) та результативний (навчання і навченість, виховання і вихованість) [5, с. 282].

Отже, професійна компетентність вчителя – це джерело й критерій ефективної професійної діяльності в системі освіти, умова формування і розвитку мотивів, цінностей, інтересів особистості, яка прагне самоствердитися у власній педагогічній діяльності,

реалізувати творчий потенціал, проявити свої здібності, завоювати авторитет.

Професійна компетентність оцінюється рівнем сформованості професійно-педагогічних умінь. Педагогічні уміння вчителя розглядаються як важливий компонент педагогічної діяльності, а їх формування як основну частину системи професійно-педагогічної підготовки. У зв'язку з цим виправданий є підвищений інтерес дослідників до проблеми формування професійно-педагогічних умінь.

Педагогічні уміння виступають найважливішим компонентом професійної підготовки вчителя, оскільки рівень їх розвитку обумовлює ступінь майстерності педагогічної діяльності. Успішне розв'язання проблеми формування педагогічних умінь студентів у теорії і практиці педагогічної освіти залежить від науково обґрунтованого визначення сутності поняття «педагогічні уміння», виявлення механізмів і видів педагогічних умінь, розробки ефективних засобів їх формування.

Звертаючись до наявних у науці різних дефініцій поняття «уміння» в літературі ми знаходимо дві протилежні точки зору щодо його змісту. Згідно з першою із них уміння – це «набута у досвіді майстерність, готовність, здатність людини швидко і легко знаходити прийоми вирішення проблеми, що може виникнути при засвоєнні нових навичок і знань» [6, с. 52].

Уміння, за визначенням, що подано у словнику професійної освіти - це здатність надійно виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок [6, с. 61].

Планомірному формуванню умінь сприяє розуміння суб'єктом взаємозалежності мети діяльності, умов і засобів її досягнення, знання правильної послідовності дій і операцій, а також можливості контролювати доцільність своїх дій у процесі виконання їх. Уміння розвивається від початку вироблення вправності до набуття майстерності. У цьому процесі формується система дій, які орієнтовані на істотні сторони об'єкту, уміння стає узагальненим, зникають зайві операції, частина дій автоматизується.

Більш змістовне за попередні визначення уміння дає «Педагогічна енциклопедія»: «Уміння – це можливість ефективно виконувати дії у відповідності з метою і умовами, в яких відбувається дія» [1, с. 11]. Характеризуючи уміння, автори цього визначення говорять, що уміння передбачає використання раніше набутого досвіду, певних знань. Без знань немає умінь. Знання і уміння – дві нероздільні і функціонально взаємозв'язані частини будь-якої цілеспрямованої дії.

А. Ковальов визначає уміння як «набуту здатність людини цілеспрямовано і творчо користуватися своїми знаннями і навичками у процесі практичної діяльності» [1, с. 12].

Д. Левітес зазначає, що уміння «є результат оволодіння новою дією (чи способом діяльності), який

заснований на певному знанні і використанні його у процесі вирішення певних задач» [1, с. 12].

Отже, більшість дослідників вважають, що уміння за своїм характером передбачають завжди свідоме встановлення між метою і умовами або способами їх виконання; за структурою – це сукупність різних знань і навичок; за механізмом реалізації – це самостійний перенос відомих способів поведінки в нові умови.

Прибічники іншої точки зору, навпаки, уміння вважають як перехідну ланку від знань до навичок. Так, у публікаціях Л. Лаврової, Н. Левітова, А. Линди сутність уміння розглядається як володіння більш чи менш складною системою дій і операцій, які підпорядковані єдиній усвідомленій цілі, і використовуються людиною в нових для неї умовах на основі набутих знань і навичок.

Коментуючи таку позицію, Ф. Гоноволін зауважує, що на основі отриманих знань можна вміти що-небудь робити, але ще не володіти навичками цієї роботи [7, с. 24].

Широке наукове обґрунтування поняття «уміння» дає Є. Мілерян з позицій психолого-педагогічних закономірностей формування загальнотрудових політехнічних умінь. Дослідник трактує уміння як надзвичайно складне структурне поєднання почуттєвих, інтелектуальних, емоційних якостей особистості, які формуються і проявляються в свідомому, доцільному, успішному здійсненні нею дій, що забезпечують досягнення поставленої мети діяльності в умовах, котрі змінюються [7, с. 33].

Існує й інший погляд на сутність уміння, коли воно визначається через здібність. Але здібності самі собою безпосередньо не забезпечують успішне виконання дій, хоча й опосередковано впливають на успіх у їх виконанні, створюючи умови для швидкого і ґрунтованого набуття знань, умінь і навичок як факторів, що безпосередньо впливають на успішне виконання відповідних дій.

Пріоритетними, в розробці проблеми педагогічних умінь є праці О. Абдуліної, С. Єлканова, С. Кисельгофа, Н. Кузьміної, Л. Спіріна, З. Шварцмана та ін. Так педагогічне уміння трактують як набуту людиною здатність на основі знань і навичок виконувати певні види діяльності в умовах, що змінюються.

О. Абдуліна стверджує, що кожне педагогічне уміння можна розглядати як певну сукупність інтелектуальних і практичних дій, цілеспрямованих і взаємопов'язаних, які виконуються в певній послідовності, «володіння способами і прийомами навчання і виховання, засноване на усвідомленому застосуванні психолого-педагогічних і методичних знань» [6, с. 23]. Дослідниця вважає, що саме глибока теоретична основа надає педагогічним умінням цілеспрямований, усвідомлений характер, і виділяє дві основні ознаки педагогічних умінь – акумулювання і актуалізація психолого-педагогічних знань (перш за

все) і певна кількість цілеспрямованих і взаємопов'язаних дій, що виконуються у визначеній послідовності.

Отже, аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури з проблеми визначення сутності поняття «уміння», виявив, що різні автори виділяють такі стійкі ознаки сутності педагогічних умінь:

- 1) усвідомлений і цілеспрямований характер;
- 2) їх основу складають знання, навички;
- 3) вони включають способи і прийоми виконання дій;
- 4) передбачають творче використання знань;
- 5) являють собою готовність до виконання дії;
- 6) мають здатність переносити дії в нові умови, ситуації;
- 7) виступають формою функціонування теоретичних знань;
- 8) характеризуються якістю, точністю, швидкістю функціонування;
- 9) являють собою сукупність, систему взаємопов'язаних дій, що виконуються в певній послідовності;
- 10) мають в основі узагальнення, що дозволяє переносити, використовувати вміння в різних ситуаціях.

Відсутність єдиної думки у визначенні поняття «уміння» пов'язане з його багатозначністю і зв'язками з багатьма підструктурами особистості – її спрямованістю, особливостями психічних процесів (увагою, волею, почуттями, сприйняттям, мисленням, відчуттями, емоціями, пам'яттю), знаннями, навичками, звичками, біопсихічними властивостями (темпераментом, віковими особливостями).

Оскільки педагогічні уміння виявляються і функціонують у педагогічній діяльності, то необхідно показати їх місце у структурі діяльності вчителя. Педагогічна діяльність як складна динамічна система, наголошує В. Сластьонін, має свою специфічну структуру, до складу якої входять численні елементи. В структурі педагогічної діяльності важливо виділити ту елементарну клітину, функціональну одиницю, яка містить у собі її основні специфічні властивості, способи її функціонування, протиріччя руху. Такою функціональною клітиною виступає педагогічна дія як єдність цілі і змісту. Здійснення педагогічної діяльності відбувається в результаті умілого виконання вчителем низку розумових і практичних педагогічних дій, які передбачають організацію взаємодії між суб'єктами навчально-виховного процесу (учнями, їх батьками, колегами-вчителями, адміністрацією школи).

Одна і та ж діяльність може реалізуватися за допомогою різних дій; одна і та ж дія може входити у різні види діяльності. Кожна окрема педагогічна дія – це сукупність операцій, які певним чином упорядковані і утворюють спосіб діяльності. Спираючись на наявні знання, педагог формулює вихідні позиції: теоретично співвідносить предмет,

засоби і передбачуваний результат своєї діяльності, – які виступають керівництвом до педагогічних дій. В основі педагогічних умінь лежать не гіпотетичні знання, а знання дієві, ті, що реально управляють, спрямовують діяльність. Оскільки уміння означає володіння педагогом гнучкою системою дій, знання, які лежать в їх основі, теж повинні володіти гнучкістю, широтою, рухомістю, тому що вони можуть бути застосовані в широкому діапазоні можливих варіацій. Вирішена вчителем пізнавальна педагогічна задача переходить у форму практично-перетворювальних виконавчо-операційних дій.

Висновки. Природа і закономірності формування педагогічних умінь не можуть бути висвітлені без зв'язку їх із знаннями й навичками, оскільки в будь-якому виді людської діяльності, включаючи й педагогічну, знання, уміння і навички

виступають у складній взаємодії.

Отже, спираючись на дані теоретичного аналізу, визначаємо поняття «уміння» як синтетичну властивість особистості володіти гнучкою системою усвідомлених, цілеспрямованих, узагальнених, взаємопов'язаних розумових і практичних дій, що ґрунтуються на здібностях, знаннях і навичках, і дозволяють успішно виконувати діяльність у змінних умовах. Поняття «педагогічне уміння» визначаємо як володіння гнучкою системою усвідомлених, цілеспрямованих, взаємопов'язаних розумових і практичних дій, які дозволяють учителю успішно виконувати навчально-виховні функції в умовах, що змінюються. Сутність педагогічного уміння полягає в оволодінні теоретичними (розумовими) і практичними діями в їх єдності, спрямованими на успішне виконання професійної діяльності.

Література:

1. Браже Т. Г. Развитие творческого потенциала учителя / Т. Г. Браже // Москва : Педагогика. – 1999. – № 8. – С. 89-94.
2. Зязюн І.А., Крамущенко Л.В., Кривонос І.Ф. та ін.; за ред. І.А.Зязюна. – 2-е вид., допов. і перероблене – Київ: Вища школа., 2004. – 422 с.
3. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – Москва : Высшая школа, 1990. – 119 с.
4. Майстерність педагогічного спілкування в професійно – орієнтованих ситуаціях: Навчально-методичний посібник / Укл. Андрущенко Т. В., Осаволук О.А., Шевчук М.О.; За заг. ред. М.О.Шевчук. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДУ імені Миколи Гоголя, 2007. – 124 с.
5. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – Москва : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 312 с.
6. Общая и профессиональная педагогика: Учебное пособие для студентов, обучающихся по специальности «Профессиональное обучение»: В 2-х книгах / Под ред. В.Д. Симоненко, М.В. Ретивых. – Брянск: Издательство Брянского государственного университета, 2003. – Кн.1 – 174 с.
7. Тетюнина Е. Д. Научно-теоретическая компетентность учителя и ее влияние на характер результатов обучения: дис. к. пед. наук / Санкт-Петербург. гос. ун-т пед. маст. – Санкт-Петербург, 1999. – 224 с.
8. Шевчук М.О., Андрущенко Т.В. Шлях до скарбу знань: Навчальний посібник для студентів педагогічних спеціальностей ВНЗ / За заг. ред. М.О. Шевчук. – Ніжин: Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. – 114 с.